

DRAMA EN THEATER
EEN BIBLIOGRAFIE VOOR NOORD-EN ZUID-NEDERLAND

Annick POPPE

Aflevering 12

I. WETENSCHAPPELIJKE TEKSTEN

a. boeken

BROUWERS (Toon) en VAN SCHOOR (Jaak) [hoofdedr.], *Vlaams Theaterjaarboek 1987-1988*, Antwerpen, De Scène, 1989: zie bespreking in een volgend nummer.

BROOK (Peter), *De lege ruimte*, oorspronkelijke titel *The Empty Space*, vertaald door Tinke Davids, Amsterdam, International Theatre Bookshop, 1988, 158 p. (ISBN 90-6403-186-X)

LANTERS (José), *Missed Understandings: A Study of Stage Adaptations of the Works of James Joyce*, Amsterdam, Rodopi, 1988, 253 p. (ISBN 90-5183-052-1)

STERNHEIM (Joost) [red.] en GEERAERDTS (Bart) [sam.], *Slavomir Mrožek: Text & Context*, Amsterdam, International Theatre Bookshop i.s.m. Theater Frascati en de Stichting Oeuvre, 1988, 370 p. (ISBN 90-6403-197-5)

TINDEMANS (Carlos), VAN DEN DRIES (Luk), SEGERS (Anton) [red.] en MALLEMS (Alex) [eindred.], *Op de top van de citadel - over Alex van Royen*, Antwerpen, Dedalus en Vlaams Theaterinstituut, 1989, 128 p. (ISBN 90-70924-83-8): zie bespreking in een volgend nummer.

b. bijdragen in tijdschriften, jaarboeken en verzamelwerken

ARIAN (Max), "Stamelen als een begonia. Ironie en ernst bij Annie M.G.Schmidt", *Toneel Teatraal*, 110 (1989), nr.2, pp.34-37.

Het werk van de alom geprezen Annie M.G.Schmidt is nog niet verouderd: ironie, parodie, cynisme en dubbele bodems zijn vatbaar voor velerlei interpretaties (*Foxtrot* en *En nu naar bed*, die respectievelijk een beeld ophangen van de jaren dertig en zestig; *Er valt een traan op de tomposes*). Daarom is het jammer dat haar opera voor kinderen *De naam van de maan* te strak geregisseerd werd, zodat heel wat effecten verloren gingen.

ARIAS (Pol) en THIELEMANS (Johan), "Thierry Salmon. Het theater als avontuur", *Etcetera*, 7 (1989), nr.25, pp.6-11.

De Belgische regisseur Thierry Salmon is vooral geïnteresseerd in de relatie tussen acteur en publiek. Beeld en ruimte zijn net zo belangrijk als de tekst. Hij debuteerde bij het Théâtre National en creëerde daarna met l'Ymagier Singulier o.a. spektakels rond Rimbaud en Zola. *Les Troyennes*, naar *De Trojaanse Vrouwen* van Euripides, dat op het festival van Gibellina in Sicilië in de open lucht gespeeld werd, is een voorlopig hoogtepunt in zijn carrière.

ATKINSON (David), "An Approach to the Main Plot of Thomas Heywood's *A Woman Killed with Kindness*", *English Studies*, 70 (1989), nr. 1, pp.15-27.

A Woman Killed with Kindness (1603), waarin een man zijn ontrouwe echtgenote voor haar euvele daad straft door haar te verbannen, maar zich op haar doodsbed met haar verzoent, is een van de aangrijpendste huiselijke tragedies uit de Engelse renaissance. Heywood liet zich inspireren door o.a. een stuk van Robert Greene en verhalen uit William Painters *The Palace of Pleasure*, dat op Italiaanse voorbeelden gebaseerd is.

BLOKDIJK (Tom), "Het formaat van de ruimte. De veranderde architectuur van het theater", *Toneel Teatraal*, 110 (1989), nr.4, pp.31-38.

Het grote zalentoneel zal maar overleven op voorwaarde dat het decor niet langer een illustratie is. Als de relatie tussen de meer dan levensgrote ruimte en de acteurs die niet groter zijn dan in de werkelijkheid creatief wordt uitgewerkt, kan ze een speciale spanning opwekken. Enkele hedendaagse Duitse decorbouwers, die de theorieën van Wilfried Minks verder uitwerken, bieden hier interessante voorbeelden van (o.a. K.E. Hermann).

Na het artikel geven enkele Nederlandse regisseurs commentaar op hun ervaringen bij het werk in grote zalen.

BOMBET (L.C.), "Drama in het kwadraat. Gilles de Rais door de eeuwen heen" *Bzzlletin*, 17 (1989), nr.164, pp.42-50.

Gilles de Rais behaagt omdat hij bedriegt; het is dan ook niet verwonderlijk dat zijn personage grote indruk naliet aan het einde van de negentiende eeuw, toen de decadenten hun leven tot een kunstwerk wilden verheffen, doch door de realiteit werden vernietigd. Met zijn monoloog *Gilles!* heeft Hugo Claus een kans gemist; hij heeft slechts versleten thema's uitgewerkt.

BORDEWIJK-KNOTTER (J.M.), "Toneel als spiegel van de werkelijkheid" in: BREDEROO (N.J.) (et.al.) [red.], *Oog in oog met de Spiegel*, Amsterdam, Aramith, 1988, pp.206-215.

"BRUSSEL - De weinig culturele hoofdstad van Europa", *Etcetera*, 7 (1989), nr.25, pp.12-28.

In een dossier over Brussel schetst Pol Arias de geschiedenis van het Vlaamse toneel in deze stad en klaagt Klaas Tindemans de verschraling van het repertoire en het ontbreken van een beleid aan. Walter Moens, ambtenaar bij de N.C.C. heeft het over de culturele identiteit van de Nederlandstalige Brusselaar en Luk van den Dries laat daarbij aansluitend enkele mensen uit de praktijk aan het woord. Als toemaatje volgt een 'gouden gids' van het Brusselse theater.

DOSOGNE (Ludo), "Het mysterie masker", *Kunst & Cultuur*, april 1989, pp.32-33.

De functies van het masker zijn talrijk. Het uiterlijk van de Griekse tragediespelers verdween achter het masker, in de Japanse Nô-spelen daarentegen is de gemaskerde de enige echte acteur. Commedia dell'arte-spelers en mimekunstenars geven het masker weer andere functies.

DOSOGNE (Ludo), "De Wooster Group verleid door Sint-Antonius", *Kunst & Cultuur*, mei 1989, pp.44-45.

Frank Dell's Temptation of St. Anthony door de Newyorkse Wooster Group, gebaseerd op Flauberts *La tentation de Saint-Antoine*, is veelmeer een volksspel dan een religieus drama. De dood beheerst deze performance, die uitpuilt van de illusionistische effecten.

ECTOR (Jef), "Claus met Oedipus 'in Kolonos'", *Dietsche Warande & Belfort*, 134 (1989), nr.1, pp.39-42.

In Kolonos van Hugo Claus is een getrouwe bewerking van Sophocles' *Oedipus te Colonus*. Aangezien Julien Schoenaerts een werk voor twee acteurs vroeg, kreeg Claus niet de gelegenheid talrijke monologen in dialogen om te zetten en verhalende passages te dramatiseren. Traditiegetrouw last hij wel enkele favoriete thema's als machtswellust en psychoanalytisch bijgekleurde relaties tussen ouders en kinderen in.

FRERIKS (Kester), "De toneelroute", *Maatstaf*, 36 (1988), nr.1, pp. 79-86.

Wat de fascinatie van het toneel uitmaakt, is dat het uitzicht biedt op een wereld die op de onze lijkt en toch weer anders is. Theater laat ons tegelijk zien wat is en zijn kan, het richt de aandacht op zichzelf en verwijst naar de werkelijkheid erbuiten. Fictieve personages geven mensen de kracht van de herkenning, elk drama eindigt in radeloosheid.

FRERIKS (Kester), "Thomas Bernhard 1931-1989. Het élan van de wanhoop", *Toneel Teatraal*, 110 (1989), nr.4, pp.6-11.

Thomas Bernhard analyseerde in zijn stukken zijn haat voor het theater, die op die manier overgaat in een vorm van liefde, zodat zijn personages, die nooit zelf buiten schot blijven, paradoxaal genoeg mededogen oproepen. In Nederland zorgden vooral Toneelgroep Baal en Maatschappij Discordia voor knappe encenseringen van zijn werk.

GOEBLOED (Loes), "Denken in de kleur geel", *Toneel Teatraal*, 110 (1989), nr.3, pp.38-43.

Max Warning, acteur en decorontwerper bij Studio's Onafhankelijk Toneel, is ook een indrukwekkend ontwerper van affiches. Hij gaat telkens uit van een eenvoudig beeld, waaraan hij elementen (o.a. kleuren, materialen) toevoegt, die vragen oproepen.

HAMMERSMITH (James P.), "The Melodrama of *Richard III*", *English Studies*, 70 (1989), nr.1; pp.28-36.

Alhoewel de karakterisering van het hoofdpersonage uitermate geslaagd is, faalt *Richard III* enigszins als tragedie. Er zijn te veel melodramatische elementen ingebouwd; het zuiver goede triomfeert over het zuiver kwade. De rol van Richmond, een echte melodramatische held, is echter onvoldoende sterk dramatisch uitgebouwd, zodat hij geen tegengewicht biedt voor Richard die alhoewel hij de incarnatie is van het kwaad, toch psychologisch wordt ontleed.

HARSKAMP (Jaap), "Actueel, dreigend en deprimerend. In het Engeland van Mrs.T. is Pinter taboe", *Toneel Teatraal*, 110 (1989), nr.2, pp.13-15.

In het huidige Engeland slaat het werk van Harold Pinter, die juist waarschuwt voor de menselijke desintegratie die nu om zich heengrijpt in een land waar alle facetten van de samenleving worden geëconomiseerd, niet meer aan. Zijn communicatie van de stilte staat diametraal tegenover de verwildering van de taal.

HERMANS (Maarten), "Maurits Balfoort: een Heer van Vlaanderen", *De Scène*, 30 (1988-89), nr.8, p.13.

Nadat Maurits Balfoort (1905-1989) in amateurskringen het betere repertoire promoveerde, werd hij in 1942 regisseur bij de Antwerpse K.N.S.. Als dramaturg bij de B.R.T. was hij een waar pionier in het genre van het televisiefuilleton; het is jammer dat zijn creaties (*Jeroom en Benzamien*, *Wij, Heren van Zichem*) door de kritiek ten onrechte werden onderschat.

KAAL (Ron), "Bal der Schizofrenen. De tragedies van Gerardjan Rijnders", *Toneel Teatraal*, 110 (1989), nr.2, pp.38-41.

De tragedies van Gerardjan Rijnders hebben zowel een freudiaanse als een politieke inhoud. In *Bakeliet* gaat een man ten onder aan verstikkende moederliefde; ook *Schreber* ziet zijn moeder als een bedreiging. *Wolfson, de talenstudent* ontwerpt een kunsttaal omdat hij weigert zijn moedertaal te leren. *Titus, geen Shakespeare* gaat over het geweld van de taal.

KEUSTERMANS (Lisette), "Modern Zweeds toneel", *Kunst & Cultuur*, mei 1989, p.43.

In de toneelstukken (o.a. *Kijk, het bloedt*) van Kristina Lugn staan jonge vrouwen centraal, die gevangen zitten in de grijze eentonigheid van het bestaan. Zwarte humor en absurde logica doorprikken heel wat cliché's; Lugn speelt met oude en nieuwe theatrale technieken.

KOCH (Jan Pieter), "Leren zingen en bewegen in New York", *Mens en Melodie*, 44 (1989), nr.4, pp.226-229.

De American Musical and Dramatic Company in New York werd in 1964 opgericht door Elizabeth Taylor en Richard Burton; acteerlessen worden er gecombineerd met een opleiding in dans en musical. De nadruk ligt op de onderlinge samenhang tussen de verschillende disciplines. De belangrijkste Amerikaanse musicalcomponist van deze tijd is ongetwijfeld Stephen Sondheim (o.a. *Send in the Clowns*)

LEWYLLIE (Thierry), "Het masker van de revolutie", *Etcetera*, 7 (1989), nr.25, pp.30-31.

Voor *Het carnaval van Romans*, dat zich afspeelt in 1579-80 in het Franse stadje Romans, inspireerde Luc Lema zich op de gelijknamige studie van E.Le Roy Ladurie. Sinds jaren spant de Ruisledenaar Lema zich samen met regisseur Jan Leroy in om het volkstoneel een nieuw élan te geven.

PACH (Hilde), "De moeder in *Moorkens vel*. Oude-vrouwenhaat in de zestiende eeuw", *Literatuur*, 6 (1989), nr.3, pp.130-137.

Al vanaf de klassieke oudheid worden oude vrouwen in de literatuur negatief voorgesteld, een traditie die ook in de Nederlandse literatuur van de zestiende eeuw werd voortgezet. Het toneelstuk *Moorkens vel* roept heel wat vragen op over de verhouding tussen man en vrouw; een studie van de evolutie van de gezinsstructuur kan een begin van een antwoord bieden.

RIETSTAP (Ineke), "Les petites troupes de danse aux Pays-Bas", *Septentrion* 17 (1988), nr.2, pp.44-48.

De artistieke aanpak is in bijna alle kleine Nederlandse dansgroepen verschillend.

De Rotterdamse Dansgroep oriënteert zich op de U.S.A., Reflex promoveert vooral Nederlandse producties. Het grote voorbeeld van Dansproductie is Merce Cunningham, dat van het Danserscollectief Pina Bausch.

VAN DER JAGT (Marijn), "'Gimme a goddamned wush!'. 'The vile parody of address' van William Forsythe", *Toneel Teatraal*, 110 (1989), nr.2, pp.24-27.

In *The Vile Parody of Address*, de jongste choreografie van William Forsythe, scheiden in spiegelbeeld geprojecteerde teksten dansers van publiek. De scènes volgen elkaar op in een razend tempo, elke danser manipuleert tekstflarden en onderbreekt het verhaal van de anderen.

VAN DER VALK (Sonja), "Vriendelijk en beschaafd. Behaagziek of vrouwelijk. De 'meisjes' van de Mug met de Gouden Tand", *Toneel Teatraal*, 110 (1989), nr.3, pp.12-17.

De eerste producties van de Mug met de Gouden Tand (o.a. *Tegen de tachtig*) werden geregisseerd door Jan Ritsema. De acteurs staan centraal: zij kiezen fragmenten uit de teksten, improviseren en stellen de scènes samen. Ook *Wederopbouw, onze ouders*, op tekst van Marinus van Veldhuizen en Moniek Merckx, kent deze fragmentarische structuur; het stuk is echter veel te braaf.

VAN HOUTE (Nan), "Tussen verslag en inleving. Angelsaksische schrijfsters op locatie", *Toneel Teatraal*, 110 (1989), nr.3, pp.6-11.

Theatergroep Bonheur brengt sinds 1984 bewerkingen van romans en verhalen. De voorkeur gaat uit naar Angelsaksische schrijfsters van kort na de eerste wereldoorlog (Mansfield, McCullers, Compton Burnett) en hun Nederlandse tijdgenoten (Anna Blaman, Top Naeff), in wier werk sfeerschepping belangrijker is dan plot.

VAN SCHOOR (J.), "Buysse en Hauptmann, I", *Mededelingen van het Cyriel Buysse Genootschap*, 4 (1988), pp.39-52.

De invloed die Gerhart Hauptmann op Cyriel Buysse uitoefende, werd op heden te weinig bestudeerd. Aan het einde van de negentiende eeuw was het werk van Hauptmann in Vlaanderen weinig bekend; de Gentse Multatulikring leverde op dit vlak baanbrekend werk. Buysse's *Driekoningenavond* en *Het Gezin van Paemel* vertonen duidelijke parallellen met drama's van Hauptmann.

II. DRAMATEKSTEN

a. in boekvorm

BERNHARD (Thomas), *Ritter, Dene, Voss*, vertaald door Karel Hermans, Den Haag, Het Nationale Toneel, 1988, 127 p. (ISBN 90-72287-06-1)

BRUSSELMANS (Herman) en LANOYE (Tom), *De Canadese muur*, Amsterdam, Bert Bakker, 1989, 135 p. (ISBN 90-351-0722-5)

BUCHNER (Georg), *Woyzeck*, vertaald door Ger Thijs, Den Haag, Het Nationale Toneel, 1988, 119 p. (ISBN 90-72287-02-9)

DE BOER (Lodewijk), *Over de grens*, Amsterdam, International Theatre Bookshop,

1988, 96 p. (ISBN 90-6403-200-9)

EURIPIDES, *Alkestis*, vertaald door Gerard Koolschijn, Den Haag, Het Nationale Toneel, 1988, 71 p. (ISBN 90-72287-05-3)

FO (Dario), *Toneel (Mistero Buffo, Betalen? Nee, De ongelukkige dood van een anarchist, Gezichtsverlies, Open huwelijk, Een vrouw alleen, Medea, Het ontwaken, Home Sweet Home)*, Amsterdam, International Theatre Bookshop, 1989, 339 p. (ISBN 90-6403-193-2)

JAMIAQUE (Yves), *Don Quichot*, naar Cervantes, vertaald door Alfons Goris, Antwerpen, Theaterwinkel v.z.w. en Koninklijke Nederlandse Schouwburg, 1989.

KRAMER (Moniek), *Een totnogtoe onvervuld verlangen*, Amsterdam, International Theatre Bookshop en Theatercombinatie Bellevue 1988, 87 p. (ISBN 90-6403-198-3)

KROETZ (Frans Xaver), *Boeren sterven*, oorspronkelijke titel *Bauern sterben*, vertaald door Tom Blokdijk, Amsterdam, International Theatre Bookshop en Theatergroep Hollandia, 1988, 62 p. (ISBN 90-6403-201-7)

MEIJER (Ischa), *Ons dorp, de schoonheid en het leven*, Amsterdam, International Theatre Bookshop en Toneelgroep Amsterdam, 1988, 56 p. (ISBN 90-6403-191-6)

OSTROVSKI (A.N.), *Het woud*, Antwerpen, Theaterwinkel v.z.w. en Koninklijke Nederlandse Schouwburg, 1989.

SHAKESPEARE (William), *Pericles*, vertaald door Gerrit Komrij, Amsterdam, Bert Bakker, 1988, 87 p. (ISBN 90-351-0455-2)

STRIJARDS (Frans), *Gesprekken met Goethe?*, Amsterdam, International Theatre Bookshop en Toneelgroep Act, 1988, 62 p. (ISBN 90-6403-202-5)

VAN DIS (Adriaan), *Een uur in de wind en Tropenjaren* (2de druk), Amsterdam, Meulenhoff, 1989, 65 en 51 p. (ISBN 90-290-2704-5)

b. in jaarboeken, tijdschriften en verzamelwerken

FRANSSSENS (Jean Paul), "Pingpong", *De Revisor*, 17 (1989), nr.1, pp.51-58.

LEMA (Luc), "Het carnaval van Romans", *Etcetera*, 7 (1989), nr.25, pp.32-41.

PINTER (Harold), "Bergtaal", *Toneel Teatraal*, 110 (1989), nr.2, pp.10-12.